Miedziane szelągi
Jana Kazimierza Wazy
z mennicy w Brześciu 1665 – 1666

Od czasu ukazania się przełomowej monografii Cezarego Wolskiego „Miedziane szelągi Jana Kazimierza Wazy z lat 1659-1667” minęły dwa lata. W tym czasie w obiegu publicznym pojawiło się sporo monet, do tej pory nieznanych, dzięki którym można było dokonać nowych ustaleń dotyczących klasyfikacji miedzianych szelągów w mennicy brzeskiej w latach 1665-66.

W czasie drugiej emisji boratynek w latach 1663-66 obserwujemy w mennicach zarządzanych przez Boratiniego /Ujazdów, Wilno, Brześć/ postępującą unifikację portretów królewskich na co zwrócił już uwagę C. Wolski. Często tylko na podstawie portretu nie jesteśmy w stanie określić z której mennicy moneta pochodzi. Oczywistym jest, że przyczyn tego stanu rzeczy należy szukać w przenoszeniu pracowników między mennicami w Ujazdowie i Wilnie w zależności od potrzeb.

Portret ujazdowski Portret wileński

Mennica w Brześciu uruchomiona została 4 grudnia 1665 roku jako ostatnia z mennic zarządzanych przez Boratiniego. Analizując monety brzeskie mamy pewność, że w uruchomieniu tej mennicy brali udział pracownicy zamkniętej miesiąc wcześniej mennicy w Ujazdowie oraz będącej w rozkwicie mennicy w Wilnie. Świadczą o tym m.in. elementy treści monety takie jak :

Mitra książęca

Mała i duża cyfra 5 w dacie

Ujazdów

Brześć

Ujazdów Brześć

Podobieństwa odnajdziemy również na odmianach Pogoni:

Odmiana Pogoni na szeląghach z mennicy w Ujazdowie 1661

Wzory Pogoni na szeląghach z mennicy w Brześciu 1665-66

Proces ujednolicania portretów królewskich miał miejsce również w mennicy brzeskiej. Wszystkie poznane do tej pory portrety z tej mennicy z 1665 roku mają swoje pierwowzory w mennicach ujazdowskiej i wileńskiej.

Portret z mennicy koronnej w Ujazdowie z 1665 r.z cienką kokardką

Portret z mennicy litewskiej w Wilnie z 1665 r.z pojedynczą wstążką

Portret z mennicy koronnej w Ujazdowie z lat 1664-64 z kokardą

Portret z mennicy litewskiej w Brześciu z cienką kokardką

Portret z mennicy litewskiej w Brześciu z pojedynczą wstążką

Portret z mennicy litewskiej w Brześciu z lat 1665-66

Kolejnym dowodem na pomoc pracowników innych mennic Boratiniego w pierwszych miesiącach funkcjonowania mennicy brzeskiej są monety hybrydowe. Znamy do tej pory dwie odmiany, które opisał już C. Wolski ale jako monety wileńskie z portretem odmiany II z numerami katalogowymi LW65.A.22.11.1.1c i LW65.A.22.11.1.1g w roczniku 1665 oraz 6 odmian z portretem II oraz jedną, którą odkryłem w roczniku 1666. Moim zdaniem monety hybrydowe z awersem brzeskim i rewersem wileńskim zostały wybite w Brześciu i powinny zostać w katalogu przypisane do monet brzeskich. Ten wniosek opieram na dokładnej analizie znanych portretów z Wilna i Ujazdowa. Portret odmiany II z Wilna 1665 i 66 kompletnie nie pasuje stylistycznie do pozostałych portretów z tej mennicy. Pojawia się nagle w 1665. Natomiast podobny portret jest doskonale znany z mennicy ujazdowskiej od roku 1664 jako odmiana I. Stąd wniosek, że ujazdowski portret został w 1665 roku w Brześciu sparowany z wileńskimi rewersami. Podobna sytuacja, moim zdaniem, miała miejsce na początku 1666 roku. Pragnę zauważyć, że omawiany portret na zdjęciu poniżej w stylu ujazdowskim został wiodącym w mennicy brzeskiej w całym okresie jej działalności.

Awers brzeski Rewers wileński

Awers brzeski Rewers wileński

Dla porównania szeląg z mennicy wileńskiej

Dla porównania szeląg z mennicy wilenskiej

Hybrydami nazywamy monety do wybicia których wykorzystano stemple awersu i rewersu charakterystyczne dla różnych mennic. Na powyższych zdjęciach dokładnie to widać. Stempel rewersu na monecie brzeskiej jest bardzo zblizony do stempla wileńskiego; taka sama Pogoń, monogram z gwiazdkami, mitra, charakterystyczna cyfra 5 w dacie itp. Podobna sytuacja wystąpiła w 1661 w Ujazdowie. Powstały wtedy hybrydy krakowsko – ujazdowskie z awersem krakowskim i rewersem ujazdowskim oraz monety z awersami w stylu krakowskim /podobnymi do krakowskich/ ale już nie hybrydy.

AWERS KRAKOWSKI AWERS W STYLU KRAKOWSKIM

Uważny obserwator dostrzeże różnice między awersami obu monet wybitych w Ujazdowie. Na awersie w stylu krakowskim pojawia się kropka przed CAS, monogram TLB jest wykonany z liter o innym kroju i szeroki, na portrecie też widzimy różnice m.in. w ksztalcie kokardy bez charakterystycznej dla portretu krakowskiego kropki u nasady wieńca.

W tym kontekście chcę zwrócic uwagę na monetę opisaną w katalogu C.Wolskiego na str.487 jako LB65.B.22.11,ktorą autor w sposób ryzykowny uznał za hybrydę z awersem wileńskim i rewersem brzeskim. Ryzykownie, bo tylko na podstawie jednego egzemplarza w słabym stanie zachowania i na dodatek z przesuniętym stemplem awersu.Jakiś czas temu użytkownik TORO96 zaprezentowal drugi egzemplarz tej monety niestety również w słabym stanie zachowania.

TORO96

Uważam,ze w mennicy brzeskiej trudno mowić o hybrydowych awersach bowiem w procesie unifikacji portretów wszystkie portrety brzeskie mają swoje pierwowzory w Ujazdowie lub Wilnie.Podobne portrety z pojedynczą wstążką u nasady wieńca spotykamy w obu wymienionych mennicach.Powyższy portret jest wykonany w stylu, nazwijmy to, ujazdowsko-wileńskim ale nie jest hybrydą. Gwiazdka po IOAN o tym nie przesądza.

C.Wolski twierdzi, że monety z II odmianą portretu w jego katalogu przypisane do mennicy wileńskiej z 1666 roku kończyły bicie monet w tej mennicy za sprawą pracowników mennicy brzeskiej przeniesionych do Wilna pod koniec 1666 roku. Uważam takie przenosiny za mało prawdopodobne. Z Brześcia do Wilna jest około 400 km i biorąc pod uwagę okres zimowy, stan dróg oraz szybkość poruszania się wozow konnych taka podróż mogła trwać około 2 tygodni. W Wilnie wybito w grudniu 1666 roku około 15,5 mln sztuk szelągów i nie była to jakaś nadzwyczajna ilość, której nie mogła wyprodukować załoga mennicy wileńskiej samodzielnie. Np. w marcu wybito w tej mennicy ponad 31 mln sztuk szelągów, w maju blisko 23 mln sztuk, a w lipcu około 15 mln sztuk. Mennica wileńska funkcjonowała od dwóch i pół roku, pracownicy byli doświadczeni i moim zdaniem dawali sobie doskonale radę bez pomocy z zewnątrz. Nawet gdyby pracownicy w Brześciu byli zatrudnieni do końca roku, w co wątpię gdyż podejrzewam, że umowy zawierano na czas wyrobienia kontraktu, to i tak bardziej racjonalne było wypłacenie pracownikom jakiejś kwoty niż ponoszenie kosztów transportu.

Zgodnie z powyższym uważam, że monety ,o których mowa powstały nie pod koniec 1666 w Wilnie ale na początku 1666 w Brześciu kiedy pracownicy mennicy wileńskiej pomagali w rozruchu mennicy brzeskiej.

Część katalogowa

W suplemencie nie powtarzam monet pokazanych w katalogu C.Wolskiego chyba, że klasyfikuję je inaczej. W roczniku 1665 bez zmian pozostają odmiany mitry, monogramu, Pogoni i cyfry daty. W roku 1666 w mennicy brzeskiej wybito prawie 218 mln sztuk szelągów. Do wybicia takiej ilości monet potrzeba wielu stempli. Najbardziej popularną odmianą portretu jest w tym roczniku odmiana I. Oczywiście na poziomie stempli wystepują drobne różnice w postaci kształtu i ułożenia kokardy, fryzury itp. Uznałem, że wyróżnianie na tej podstawie wariantów nie ma sensu i tylko utrudni kolekcjonerom identyfikację.

Kilka przykładów odmienności na portetach odmiany I z 1666 roku:

Monety, które pokazuję, to efekt kilkuletnich poszukiwań. Zaznaczyc trzeba, że mimo dużej emisji szelagów w mennicy brzeskiej zdobycie egzemplarzy prawidłowo wybitych i w czytelnym stanie zachowania nie jest łatwe. Obawiam się, że wraz ze wzrostem zainteresowania kolekcjonerow miedzianymi szeląggami jana Kazimierza pojawi się problem monet, nazwijmy to, zmanipulowanych na szkodę kolekcjonerów. Moim zdaniem przykładem takiej monety jest szeląg z 1666 roku bez monogramu opisany w katalogu C.Wolskiego jako LB65.B.21.11. Analizując zdjecie rewersu zwróciłem uwagę na inny kolor patyny w miejscu gdzie powinien być monogram. Obróbka zdjęcia w programie graficznym pokazała moim zdaniem ślady po monogramie. Wniosek jest taki aby dokładnie analizować treść monety, szczególnie rzadkiej, przed włączeniem jej do kolekcji.

Do obróbki wykorzystałem oryginalne zdjęcie monety C.Wolskiego

Trzeba mieć nadzieję, że w obiegu publicznym pojawią się nieznane do tej pory egzemplarze, które pozwolą potwierdzić lub odrzucić tezy suplementu. Zachęcam do podzielenia się uwagami na temat treści zawartych w suplemencie oraz do przekazania informacji o szelągach z Brześcia, które nie są do tej pory publicznie znane.

Suplement

do katalogu szelągów wybitych w mennicy brzeskiej w 1665 roku

Odmiany portretów

Cienka kokarda

Gruba kokarda

Odmiana I

Odmiana II

Odmiana III

Odmiany Pogoni

Odmiana I

Portret odmiana I

TORO96

SOLID.MAG.DAC.LIT.
Monogram odmiana I rzadkość RRR
Mitra odmiana I
Mała cyfra 5 w dacie

Portret odmiana II

SOLID.MAG.DVC.LIT.
Monogram odmiana I
Mitra odmiana I
Mała cyfra 5 w dacie

rzadkość RRR

Monogram odmiana II
Mitra Odmiana II
Duża cyfra 5 w dacie

rzadkość R

SOLI.MAG.DΛC.LIT
Monogram odmiana I
Mitra odmiana I
Duża cyfra 5 w dacie

rzadkośc RR

Portret odmiana III

Monogram odmiana I
Mitra odmiana I rzadkość R
Mała cyfra 5 w dacie

Monogram odmiana II
Mitra odmiana II rzadkość R
Duża cyfra 5 w dacie

Bez monogramu HKPL
Mitra odmiana I rzadkość RRR
mała cyfra 5 w dacie

Monety hybrydowe

Awers: portret brzeski odminana III
Rewers: wileński,Pogoń bez tarczy,monogram z gwiazdkami
rzadkośc : RR

Awers :portret brzeski odmiany III
rewers: wileński,Pogoń bez tarczy,monogram z kropkami
rzadkość: R

Suplement

Do katalogu szelągów wybitych w mennicy brzeskiej w 1666 roku

Odmiany portretów

Odmiana I
/Istnieja drobne różnice/

Odmiana II

Odmiana III

Gruba kokarda, szeroka szyja z pofałdowaną podstawą

Górna wstążka krótka węższa szyja,płaską podstawą

Cienka kokardka wąska szyja

Odmiany Pogoni

Odmiany monogramu

Odmiana I | Wariant I-a | Wariant I-b

Odmiana II | Wariant II-a | Wariant II-b

Odmiany cyfr daty

Odmiana I

Odmiana II

Odmiana III

Odmiana IV

Portret odmiana I

Pogoń odmiana I

Monogram odmiana I

Mitra odmiana I

Monogram odmiana I-b

Mitra odmiana I

Monogram odmiana II-b

Mitra odmiana I

Pogoń odmiana I-a

Monogram odmiana I

Mitra odmiana I

Monogram odmiana I

Mitra odmiana II Rzadkość: R

Monogram odmiana I-a

Mitra odmiana I

Monogram odmiana II

Mitra odmiana I

Monogram odmiana II

Mitra odmiana I Rzadkość: R

Cyfry daty odmiana III

Monogram odmiana II-a

Mitra odmiana I Rzadkość: RR

Monogram odmiana II-b

Mitra odmiana I

Pogoń odmiana I-b

Monogram odmiana I

Mitra odmiana II Rzadkość: R

Monogram odmiana I

Mitra odmiana I

Monogram odmiana II

Mitra odmiana I

Monogram odmiana II-b

Mitra odmiana I

Monogram odmiana II-b

Mitra odmiana I Rzadkość: R

Cyfry daty odmiana IV

Portret odmiana II

Pogoń odmiana I-a

*SOLI*MAG*DVC*LIT*

Monogram odmiana II-a

Rzadkość: RRR

Mitra odmiana I

Portret odmiana III

Pogoń odmiana I

Monogram odmiana II-b

Mitra odmiana I Rzadkość: RRR

Momogram odmiana II-b

Mitra odmiana I Rzadkość: RRR

Monety hybrydowe

Portret brzeski odmiany I

Rewers wilenski ;

Pogoń bez tarczy,monogram z kropkami

W katalogu C. Wolskiego nienotowana

Portret brzeski odmiana I

Rewers wilenski,

Pogoń z dużą tarczą, monogram z kropkami

Ciekawostki produkcyjne

Na skutek uszkodzenia stempla awersu w okolicach dolnej szczęki

I podbródka powstał ciekawy portret króla

Na rewersie wklęsły awers